

ششم) دارای دو یست بیت از اشعار منسوب به حضرت علی علیه السلام است که وی این ابیات را در کتاب خود، *انوارالعقول فی اشعار وصی الرسول*، آورده و آن را از مصادر خود برشمرده است (آقابزرگ طهرانی، همانجا؛ امین، ج ۹، ص ۲۵۰). مجلسی (متوفی ۱۱۱۰) نیز در فهرست مصادر بحارالانوار (ج ۱، ص ۴۲) از دیوان اشعار منسوب به حضرت علی علیه السلام، گرد آمده پنجگردی، نام برده است. نسخه‌ای از کتاب پنجگردی در کتابخانه مدرسه سپهسالار (مدرسه عالی شهید مطهری) موجود است (آقابزرگ طهرانی، ج ۱۲، ص ۲۲۳). اشعار پراکنده‌ای نیز از او در منابع مختلف نقل شده است (ابن شهرآشوب، مناقب، ج ۲، ص ۱۰۶، ۱۸۷، ج ۳، ص ۴۴؛ فنتال نیشابوری، ج ۱، ص ۱۰۳، ۲۳۶-۲۳۷؛ یاقوت حموی، ۱۳۵۵-۱۳۵۷، ج ۱۲، ص ۲۷۱-۲۷۲؛ امین، ج ۸، ص ۱۵۶).

منابع: محمدحسن آقابزرگ طهرانی، *الذریعة الی تصانیف الشیعة*، چاپ علی‌نقی منزوی و احمد منزوی، بیروت ۱۹۸۳/۱۴۰۳؛ ابن شهرآشوب، *معالم العلماء*، نجف ۱۹۶۱/۱۳۸۰؛ همو، *مناقب آل ابی طالب*، چاپ هاشم رسولی محلاتی، قم [بی‌تا]؛ عبدالله بن عیسی اصفهانی، *ریاض العلماء و حیاض الفضلاء*، چاپ احمد حسینی، قم ۱۴۰۱؛ محسن امین، *اعیان الشیعة*، چاپ حسن امین، بیروت ۱۹۸۳/۱۴۰۳؛ عبدالحمین امینی، *الغدیر فی الکتاب والسنة والادب*، ج ۴، بیروت ۱۹۶۷/۱۳۸۷؛ عبدالکریم بن محمد سمعانی، *الانساب*، چاپ عبدالله عمر یارودی، بیروت ۱۹۸۸/۱۴۰۸؛ عبدالرحمان بن ابی بکر سیوطی، *مینیة الیوم فی طبقات اللغویین والنحاة*، چاپ محمد ابوالفضل ابراهیم، مصر ۱۳۸۲؛ نورالله بن شریف‌الدین شوشتی، *مجالس المؤمنین*، تهران ۱۳۵۴ ش؛ محمدبن حسن فنتال نیشابوری، *روضة الراعظین*، نجف ۱۹۶۶/۱۳۸۶، چاپ افست قم ۱۳۶۸ ش؛ محمدباقر بن محمدنقی مجلسی، *بحارالانوار*، بیروت ۱۹۸۳/۱۴۰۳؛ احمدبن محمد میدانی، *السامی فی الالسامی*، عکس نسخه مکتوب به سال ۶۰۱ هجری قمری محفوظ در کتابخانه ابراهیم پاشا - ترکیه، تهران ۱۳۴۵ ش؛ یاقوت حموی، *معجم الادباء*، مصر ۱۳۵۵-۱۳۵۷/۱۹۳۶-۱۹۳۸، چاپ افست بیروت [بی‌تا]؛ همو، *معجم البلدان*، چاپ فردیناند روستنفلد، لایپزیگ ۱۸۶۶-۱۸۷۳، چاپ افست تهران ۱۹۶۵.

/ باقر قربانی زردین /

پنج گنج ← خمسه (۲)

پنج محل ← کاخ

پنج ند ← پنجاب

پنج نوبت ← نوبت / نوبتی

منوچهر امیری، تهران ۱۳۴۵ ش؛ محمد معین، *فرهنگ فارسی*، تهران ۱۳۶۳ ش.

/ عباس عبدالله گروسی /

پنجگردی، ابوالحسن علی بن احمد، محدث، لغوی، ادیب و شاعر شیعی ایرانی در سده ششم. نسبت او به پنجگرد (فنجگرد)، از قریه‌های نیشابور، است (یاقوت حموی، ۱۹۶۵، ج ۳، ص ۹۱۸). در ۴۳۳ به دنیا آمد (امینی، ج ۴، ص ۳۱۹)، لغت و دیگر علوم ادبی را نزد یعقوب بن احمد ادیب (متوفی ۴۷۴)، استاد مشهور در ادب و لغت و صاحب تألیفات و شاگردان فراوان (سیوطی، ج ۲، ص ۳۴۷)، و دیگران فراگرفت (سمعانی، ج ۴، ص ۴۰۲؛ یاقوت حموی، ۱۳۵۵-۱۳۵۷، ج ۱۲، ص ۲۷۰-۲۷۱) و حدیث را نیز از قاضی ناصحی آموخت (سمعانی، همانجا).

او معاصر بزرگانی همچون فنتال نیشابوری (متوفی ۵۰۸)، زمخشری (متوفی ۵۳۸) بود و میدانی (متوفی ۵۱۸) نزد وی درس خواند (افندی اصفهانی، ج ۳، ص ۳۵۲؛ امین، ج ۸، ص ۱۵۶؛ امینی، همانجا). میدانی کتاب *السامی فی الالسامی* خود را به نام و تشویق استادش پنجگردی تألیف کرد و در دیباچه کتاب (ص ۱۵) او را فراوان ستود.

پنجگردی هشتادسال زیست، در پایان عمر زمین گیر شد، در ۵۰۳ (و به دو قول دیگر: ۵۱۲، ۵۱۳) درگذشت و در گورستان حیره در مقبره «نوح» به خاک سپرده شد (سمعانی؛ امین، همانجا؛ یاقوت حموی، ۱۳۵۵-۱۳۵۷، ج ۱۲، ص ۲۷۰؛ سیوطی، ج ۲، ص ۱۴۸؛ آقابزرگ طهرانی، ج ۳، ص ۲۰۵؛ امینی، ج ۴، ص ۳۲۰).

پنجگردی را با القابی همچون *بقیة المشایخ*، *شیخ الافاضل*، *اعجوبه دوران* و *آیت اقران*، امام، ادیب، ارباب و لیبیب کامل ستوده‌اند (میدانی؛ یاقوت حموی، ۱۳۵۵-۱۳۵۷، همانجاها؛ فنتال نیشابوری، ج ۱، ص ۱۰۳، ۲۳۶؛ شوشتی، ج ۱، ص ۵۶۲). برخی شاعران معاصرش نیز زبان به مدح او گشوده‌اند (یاقوت حموی، ۱۳۵۵-۱۳۵۷، ج ۶، ص ۹۷). عبدالکریم سمعانی (متوفی ۵۶۲) او را از مشایخ حدیث خود معرفی کرده و نظم و نثرش را ستوده (همانجا) و امینی (ج ۴، ص ۳۱۹) او را از شاعران غدیری سرای سده ششم برشمرده است. شوشتی نیز ابیات غدیری او را آورده است (ج ۱، ص ۵۶۲-۵۶۳).

پنجگردی از نخستین گردآورندگان دیوان اشعار امیرالمؤمنین علی علیه السلام است. کتاب *تاج الاشعار یا تسلوة الشیعة* که حاوی اشعار آن حضرت است از اوست (ابن شهرآشوب، *معالم*، ص ۷۱). این کتاب به گفته قطب‌الدین کبیری (متوفی قرن